

ÅRSTIDS BREVET

STEINER
BARNE
HAGENE

Steinerpedagogikk i de første 7 år

I NORGE

VÅR 2014

Neste deadline: 1. mai 2014

Omslagsbilde: Sylvia Hådi

Årstidsbrevet gis ut av Steinerbarnehageforbundet i Norge, fire ganger i året.

Steinerbarnehageforbundet er medlem av det internasjonale steinerbarnehageforbundet, IASWECE.

Årstidsbrevet er en felles arena for faglige spørsmål, for alle med interesse i steinerpedagogikk og barns oppvekstvilkår generelt.

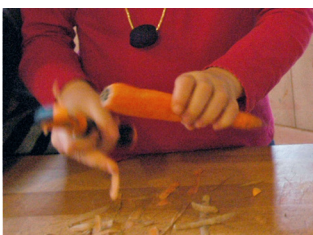
Redaksjonsrådet utgjøres av styret i Steinerbarnehageforbundet i Norge og redaktøren er Mette Johannessen, e-postadresse: aarstidsbrevet@hotmail.com telefon: 988 36 108.

Innleveringsfrister: 1. februar, 1. mai, 1. september, 1. november.

Årsabonnement koster kr. 250.- og løper til oppsigelse foreligger.

Medlemskap i Steinerbarnehageforbundet inkluderer et abonnement.

Stillingsannonser:
for medlemsbarnehagene gratis,
for andre annonser,
kontakt redaksjonen.

www.steinerbarnehagene.no

Innhold

4	Dikt <i>Halfdan Rasmussen</i>	18	Barns rett til lek er truet <i>Einar Sundsdal</i>
5	Fra redaksjonen	20	Luring med læring? <i>Anders Kluge</i>
6	Nytt fra styret	22	Utenfor barnehageporten <i>Margrete Wiig</i>
8	IASWECE-nytt <i>Mette Johannessen</i>	23	Gullkorn fra Regnbuen
9	Ny rammeplan 2015 <i>Björg Lobben Røed</i>	24	Spasersnømann <i>Gro Løkken</i>
10	Tilbakeblikk på Norenses møte <i>Astrid H. Sundt</i>	26	Påskehare
12	Att forska i och om waldorfförskolan <i>Sara Frödén</i>	27	Kalender
		28	Annonser

www.iaswece.org

*Der flammer sol i alt, som gror,
I træer og børn og milde ord,
Og alt i livets tonart stemt
Har vækst til barnets fremtid gemt.*

*Tving ikke, byd ikke,
Skænk dem former at speile sig i.
Legen er evig som drømmen.
Lær dem at lege sig fri.*

Halfdan Rasmussen

Steinerbarnehagene i Norge

Årstidsbrevet er en arena for faglige samtaler, for spørsmål og debatt mellom medlemmer i Steinerbarnehageforbundet i Norge, men også for alle andre som har interesse for steinerpedagogikk og for barns oppvekstvilkår i dag.

Medlemsbladet leses blandt andre av medarbeidere i 46 steinerbarnehager og av kollegaer i de 7 steinerskolene som har valgt å bli medlem av det fagmiljøet som deres 1.klassepedagoger sogner under i følge steinerskolens læreplan.

Steinerbarnehageforbundets vedtekter gir klare oppdrag til oss om å bidra til å holde nær kontakt med samarbeidspartnere i inn- og utland. Det er derfor vi arbeider kontinuerlig og tett med IASWECE, det internasjonale forbundet og prosjektene der (se s.8), og arbeidet med våre nordiske kollegaer de siste tre årene munner nå endelig ut i det Nordiske stevnet 4 - 6 april i vår. Også forskningsarbeidet som pågår i Norese (se s.10) speiler samarbeidet som pågår mellom nabolandene våre og viser til en pågående videreutvikling av steinerbarnehagepedagogikken, som forbundets vedtekter oppfordrer til.

I tillegg skal også Steinerbarnehageforbundet være en tydelig røst i et større pedagogisk landskap (se s. 9). I sin reportasje fra forskningsarbeidet sitt (se s.12) oppfordrer Sara Frödén til at en slik røst bør nå utover den interne forståelsen som hun har merket seg i steinerbarnehagemiljøet.

I et bredere pedagogisk perspektiv blir barns rett til medvirkning drøftet og debattert. I en steinerbarnehagepedagogisk kontekst er en slik medvirkning bare mulig når vi som voksne stadig nærmer oss og øker forståelsen for barnets perspektiv. Når vi utgår fra dette perspektivet får barn være medvirkende utfra egne premisser. De voksnes ansvar er å gjøre dette mulig. Bare slik blir det tid og plass nok for barns egeninitierte lek, deres egentid og egenlæring (se s.18).

Et språk som kan målbære barns rett og behov for egenlæring er avgjørende i en tid der voksenstyrte læreprosesser får større og større pedagogisk fokus.

I en eneste stor kollegial gest stevner vi sammen i Järna i april, i et kulturhus hvor bare 500 kollegaer kan få plass. Gjennom at alle land og mange barnehager har gitt plass til hverandre har dette blitt mulig. Det er rundt 120 svenske, 75 danske, 50 finske, 4 islandske og resten er norske deltagere som kommer sammen. Vi gleder oss!

Takk for bidrag og innspill til Årstidsbrevet denne gangen.
Mette Johannessen.

Nytt fra styret

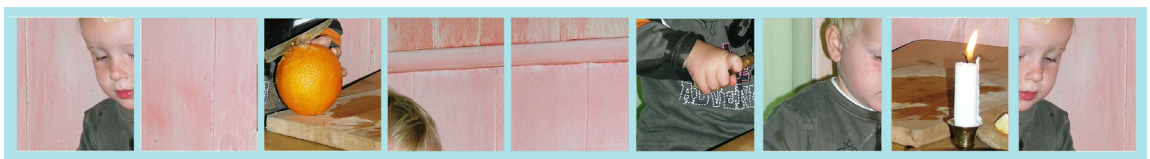
I disse dager er hodet fylt av årsmøteforberedelser, så denne gangen vil jeg gi et lite blikk inn hva styret har som saker som hele tiden lever med oss.

Hvert eneste styremøte startes med studiearbeid. 20 minutter bruker vi til å fordype oss i en tekst, som på en god måte bringer oss inn i det vi samles om; steinerpedagogikken og livet i våre medlemmers barnehager.

De siste gangene har vi tatt for oss studiematerialet til Nordisk Stevne: Barnets voksende bevissthet, av Rudolf Steiner, og hatt gode samtaler rundt:

1. Vilje til å være takknemlighet, kjerneverdi i 1. syvårsperiode
2. Vilje til å elske, kjerneverdi i 2. syvårsperiode
3. vilje til å tjene, kjerneverdi i 3. syvårsperiode.

Å starte styremøtene med et fordypende tema gir oss kraft til å sitte i mange timer med helt andre saker.

Forbundets styre:

Grete Gulbrandsen (forbundet@steinerbarnehage.no) er sekretær (30 %) fram til 2014 .
Hun er styrer på Linden Steinerbarnehage.

Björg Lobben Røed (aurora@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2015 som styreleder (30 %).
Hun er styrer i Aurora Steinerbarnehage på Nesodden.

Mette Johannessen (mette.johannessen@steinerskolen.no) er innvalgt til 2017 som redaktør for Årstidsbrevet (20%) og som IASWECE-representant (10 %) Siden 1997 har hun vært 1.klassepedagog.

Gro Løkken (solstreif@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2014.

Hun er styrer ved Solstreif Steinerbarnehage i Drammen.

Aurelia Udo de Haes (sommerfuglen@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2017.

Aurelia er steinerpedagog utdannet fra RSH og har drevet familiebarnehage i 10 år. Hun er pedagogisk leder for småbarnsgruppene i Sommerfuglen Steinerbarnehage.

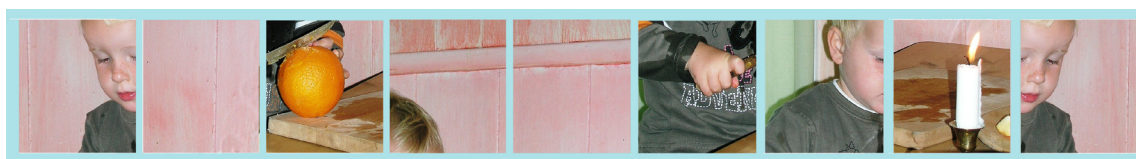
Et sentralt tema, som dere vil kjenne igjen fra årsmøtet, er hvordan Steinerbarnehageforbundet skal utvikle seg. Hvordan er veien videre? Hva er det medlemmene trenger og forventer? Hvordan kan disse forventninger møtes? Her har vi mange muligheter, men ønsker at medlemmene kommer med i denne saken.

Vi har også en del kontakt med enkelt barnehager. Bekymringen over at det er vanskelig å finne utdannede steinerpedagoger er nærværende flere steder og det reises mange spørsmål om hva som kan gjøres med det. Styret ser da på muligheter for kurs og hva slags kurs med hva slags innhold?

Dette året har mye av kursarbeidet gått med til å få til Nordisk Stevne, så mange av oss vil jo møtes der. Utfordringen med å lage noe felles er jo at ikke alle kan bli med og det er leit for oss nordmenn som er vant til å dra i samlet flokk på stevner.

For styret

Grete Gulbrandsen, sekretær.

Eskild Robinson Myklebostad (eskild.robinson.myklebostad@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2018.

Han er utdannet ved RSH og pedagogisk leder på en storebarnsavdeling ved Eventyrbrua Steinerbarnehage.

Astrid Helga Sundt (eplekarten@steinerbarnehage.no) fra Bergen er innvalgt til 2018.

Hun har en mastergrad fra RSH og er styrer ved Eplekarten Steinerbarnehage.

Margrete Wiig (haugtussa@steinerbarnehage.no) fra Ski er innvalgt som vara til 2015.

Hun er styrer ved Haugtussa Steinerbarnehage.

Frode Thorjussen (frode@musikkmarkedet.no) er innvalgt som vara til 2016. Han har musikkpedagogisk grunnutdanning og jobber for tiden med sin mastergrad ved RSH. Han er styrer på Steinerbarnehagen Rotnissen.

SÅRBARE OVERGANGER MELLOM FØDSEL OG PUBERTET: KJENNETEGN, UTFORDRINGER OG KONSEKVENSER Oppgaver for pedagoger og omsorgspersoner

INTERNASJONALT I DORNACH, 2015

31. MARS - 3. APRIL

Som menneske fortsetter vi å utvikle oss lenge etter at vi er født. Fra å være fullstendig hjelpeløse og priggitt vår omgivning, tilpasser vi oss gradvist til forholdene rundt og det er først over tid at vi oppnår en autonomi.

Men dette er ikke en linjær prosess - det oppstår flere kritiske faser og overganger underveis som gjør enkelte utviklingsmessige sprang mulige. Slike sprang skjer ofte samtidig med at det unge mennesket befinner seg i en veldig sårbar fase. Slike overganger betraktes som spesielt kritiske ved fødsel, ved tre-, seks-, ni- og tolvårsalderen og i slike perioder blir den voksnes rolle særdeles avgjørende for utviklingen videre.

Pedagogikk er kunsten å la noe komme til liv og vokse, og pedagogen skal kunne avvente såvel som akselerere en slik utviklingsprosess. Det vil si, beskytte og oppmuntre den, slik at det blir mulig for de forskjellige utviklingstrinn å gripe inn i hverandre. Støttet av en slik pedagogisk holdning kan det unge mennesket etterhvert lære seg å ta ansvar for egen utvikling.

I en pedagogisk sammenheng kan en anerkjennende og kjærlig oppfølging gjennom vanskelige overgangsstadier fremme både helse, livsglede og evnen til læring. Den voksne legger på denne måten et uvurderlig grunnlag for barnets liv videre.

Fra fødselen av og fram til fjortenårsalder er barnet ikke bare fulgt og støttet av foreldrene sine, men følges også opp av flere andre tilsluttede personer og yrkesgrupper. Dette er, blandt andre, jordmødre, leger og barnepleiere, medarbeidere og pedagoger i barnehage, fritidshjem og skole. Disse støttespillere er betydningsfulle for barnets utvikling, men har

ikke nødvendigvis et nært nok kjennskap til hverandres arbeid. Intensjonen med dette stevnet er å bidra til økt forståelse for hva barndom er, belyst ut fra forskjellige profesjoner og perspektiv.

Kan vi som pedagoger overblikke konsekvensene av den praksisen vi har i hverdagen?

Vet vi hva barnets evne til læring springer ut fra?

Kan vi støtte barnet bedre i overgangsfasene ved i større grad å forstå de kjempemessige metamorfoser som det gjennomgår?

Under dette stevnet kommer pedagogiske, medisinske, næringsmessige og samfunnsvitenskaplige sider til å belyses og morgenforedragene skal ta for seg tverrfaglige temaer for forskjellige aldersgrupper. Arbeidsgrupper, paneldebatter og forskningsbidrag vil fordype alders- og yrkesmessige forhold og kaste lys på enkelte aspekter ved søvn, næring, helse og sykdom. I tillegg skal spørsmål som er knyttet til samarbeidet mellom forskjellige yrkesgrupper løftes fram, og vi skal drøfte viktigheten av barnehage og skole som livsarena.

Merk dere og reserver tidspunktet for konferansen neste år: 31. mars – 3. april 2015.

I løpet av året som kommer sendes det ut informasjon og forslag til hvordan man kan forberede og forankre stevnetema i de forskjellige arbeidssammenheng som vi alle står i.

Kontaktinformasjon: info@iaswece.org eller paed.sektion@goetheanum.ch

Med hilsen,
Mette Johannessen.

Kontakt: info@iaswece.org eller paed.sektion@goetheanum.ch

Ny rammeplan 2015

Styret har sendt et brev til Utdanningsdirektoratet i forbindelse med den nye rammeplanen som kommer ut i 2015:

Steinerbarnehageforbundet verdsetter at formuleringene om medier og teknologi i andre utkast av ny rammeplan 2015 viser større romslighet når det gjelder bruk av digitalt verktøy. Dette gir større muligheter for mangfold pedagogisk sett.

Steinerbarnehageforbundet deler syn med forskere som Alison Gopnik som advarer mot tiltagende pedagogisering av barns liv i det hun kaller pedagogikkens tidsalder der den frie, spontane leken fortrenses til fordel for voksenstyrte, målrettede læringsaktiviteter. De utviklingstrekkene Gopnik peker på vies også stor oppmerksomhet i FNs retningsgivende tolkning av barns rett til lek. Eksplisitt advares det der mot et økende læringstrykk og vektlegging av formell akademisk fremgang. En konsekvens av dette er altså at vilkårene for den frie, spontane leken forringes.

Grunnleggende verdier som vektlegges innenfor steinerpedagogikk i førskolealder er nettopp bevisst tilrettelegging av frilek.. Barnets fantasi får utfolde seg både gjennom at spontanitet, egne initiativ og samspill gis muligheter i det sosiale rom med andre. Vi mener videre at det i førskolealder er av stor betydning med fysisk aktivitet. Det tilrettelegges for å gi barna mulighet til å bli kjent med og mestre egen kropp. Med det menes å utforske balanse, kulde/ varme, ulike materialer og mange typer konkrete sanseerfaringer og naturerfaringer . Estetiske og språklige erfaringer

anses som like viktige. Alt dette bygger opp barnas virkelighetsforståelse og kvalitetsfølelse. En basiskompetanse som styrker barns læringsevne, nysgjerrighet og motivasjon for å lære ,vektlegges i våre barnehager. Etter vår oppfatning bør virkelighetsforståelsen være på plass før abstraksjonene presenteres.

En barnehagehverdag har alle disse mulighetene i seg, men det trengs tid. I en steinerpedagogisk kontekst prioriteres tid til barns egenstyrte lek og erfaringene blir mangfoldige .Digitale verktøy kan ut fra et steinerpedagogisk synspunkt med fordel heller introduseres i skolen Det er avgjørende for steinerpedagogikken at den egne leken står sentralt i barnas liv. Gjennom leken blir barna kjent med seg selv og skaper nære relasjoner til andre mennesker og sitt nærmiljø.

Björg Lobben Røed
Styreleder
Steinerbarnehageforbundet

EGET HØRINGSSVAR

Steinerbarnehageforbundet sender eget høringssvar våren 2014.

Det er også mulighet for hver enkelt barnehage å sende inn eget hørings-svar i denne saken.

Informasjon om ny rammeplan fins på www.udir.no under barnehagesiden.

Tilbakeblikk på Norenses møte i Stockholm

9. februar 2014

I år var flere representanter enn noen gang samlet på Waldorfhøgskolan til Norenses årlige møte med forbundene. Mer enn førti mennesker fra Finland, Danmark, Sverige og Norge fikk høre om Norenses arbeid, lytte til foredrag, ta del i gode samtaler og avslutte sammen med en strålende fest. Møteplanen ga godt rom for to faglige presentasjoner og samtaler og noe mindre for orientering om pågående prosesser i og rundt Norenses virksomhet. Møtelederne anbefalte at vi følger med på Norenses viktige arbeid på deres webside <http://norenses.net/> og gjerne også abonnerer på det elektroniske tidsskriftet <http://www.rosejournal.com/index.php/rose>. I tillegg kunne de fortelle at Steinerskole-tidsskriftet vil ha fokus på forskning i et av sine nærmeste nummer. Flere i steiner-miljøet i Norden har nådd langt innenfor forskning og publisering med hjelp fra Norenses, og vårt forbund støtter årlig dette arbeidet med overskudd fra våre stevner. Et godt forskningsmiljø er av avgjørende betydning. Forskning er ikke bare abstrakt, men også sosialt og praktisk. Det at vår pedagogikk blir kjent og anerkjent også i forskerkretser, er dessuten viktig også for oss i barnehagene, og det peker fremover.

Vi fikk to faglige presentasjoner på dette møtet, den første ved Sara Frödén fra Universitet i Örebro (se artikkel på side 12), den andre fra Henrik Sørensen fra Marjatta i Danmark. Henrik Sørensen la

frem et praktisk utviklingsprosjekt mellom tre spesialskoler med ulike verdier. Grupper fra de tre skolene har samarbeidet og besøkt hverandre med et positivt, støttende og gjensidig inspirerende utgangspunkt. At kontaktflater og forståelse utvides mellom pedagogiske miljøer på denne måten, kan gi stort positivt utbytte på mange plan.

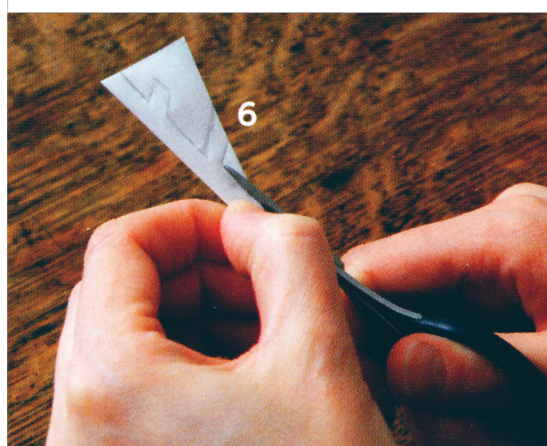
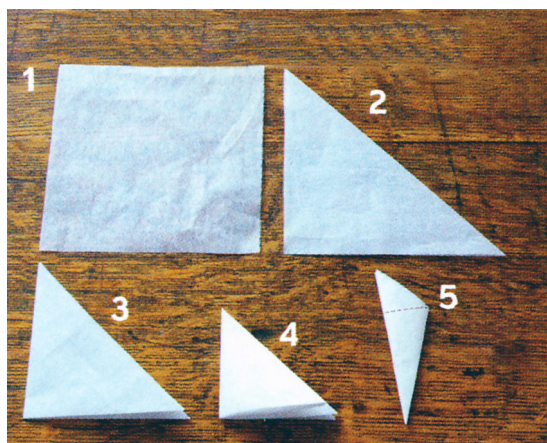
Sara Frödén la frem utdrag fra sin avhandling «I föränderliga och slutna rum», en etnografisk studie av kjønn, alder og åndelighet i en svensk steiner-barnehage. Foredraget kalte hun «Gender and ritualization in a Swedish Waldorf kindergarten». Hun hadde valgt å fokusere på en barnehage med en definert pedagogisk retning for å unngå at et en mer tilfeldig pedagogisk tilnærming eller karaktertrekk skulle bli avgjørende for resultatet, og hun hospiterte i barnehagen ukentlig i et halvt år. I denne barnehagen var det ingen mannlige medarbeidere. Foredraget og powerpointpresentasjonen ga et nydelig bilde blant annet av noe av det vi vektlegger i barnas omgivelser, nemlig det fysiske miljøet som hun beskrev som et sted med en hjemlig atmosfære. Sara Frödéns spørsmål var hvordan miljøet, sammen med de voksnes fokus og tilrettelegging, preger barnets sosialisering og selvopplevelse i forhold til utvikling av kjønnsidentitet. Hun snakket om vekselvirkningen mellom å forme stedet og å selv bli formet av stedet, og

ISKRYSTALLER I PAPIR

at dette gjelder både fro voksen og barn. Medarbeidernes roller som forbilder i arbeid og selvrefleksjon kom tydelig frem. Det hverdagslige arbeidet til de voksne og deres inkluderende fokus på arbeidet og barna uten preg av mannlighet eller kvinnelighet, men av selve det meningsfylt i aktiviteten, så ut til å ha stor betydning. Opplevelsen hennes var at de voksne ikke tenkte i kjønnskategorier, og hun så at barna lekte og aktiviserte seg på tvers av kjønn. Hverken arbeid, andre aktiviteter eller leketøy bar tydelige kjønnspreget. Hun opplevde at dukker skiftet kjønn og rolle ut fra leketema og at barna benyttet alt materialet på samme uavhengige måte uten prefabrikkert eller forhåndsdefinert kjønnsstilhørighet. Hun spurte seg hvordan denne «dekodingen» av kjønn var mulig, og pekte på det helhetlige og oversiktlige, rytmiske og forutsigbare som viktige forutsetninger. De voksne fokuserte ikke på å *ikke fokusere på kjønn*, men på sine små og store medmennesker og små og store oppgaver uavhengig av kjønn. Hun opplevde dessuten en barnehagehverdag uten preg av stress, og hun la merke til hvordan overgangene mellom fasene i dagen og året var fylt av forventning og mening. Hun la dessuten stor vekt på ritualiseringen av overgangene både i daglige, årlige og aldersbetingede sammenhenger, og mente nettopp slike elementene hadde stor betydning for barnas selvutvikling.

Alt i alt tegnet hun et bilde av en barnehage tilnærmet en ønskesituasjon..

Med gode hilsener
Astrid H. Sundt

Att forska i och om waldorfförskolan och sätta nya ord på dess verksamhet

Text: Sara Frödén
Foto: Louise Ejefors

Trots att waldorfförskolor har funnits i över 60 år i Sverige har det forskats väldigt lite både om dess pedagogik och praktiska verksamhet. Det stod klart för mig när jag beslöt att göra en studie i en waldorfförskola. Detta forskningsarbete kom så småningom att utmynna i en avhandling där jag undersöker relationen mellan kön, ålder och andlighet i en förskoleverksamhet. Under tre terminer hade jag förmånen att dela vardagen tillsammans med två pedagoger och en barngrupp på sjutton barn. Jag fick verkligen möjlighet att lära känna alla och få en djup inblick i hur den pedagogiska praktiken bedrevs.

Utan barnens, pedagogernas och föräldrarnas medgivande och samarbetsvilja hade jag inte kunnat göra min studie. Jag hade tur som hittade pedagoger som hade inställningen att forskning på detta område behövdes och som välkomnade mig in i deras vardag på förskolan. Det är inte självklart för pedagoger att släppa in forskare. Med tanke på att pedagogisk forskning har haft en tendens att kritiskt granska verksamheter genom att enbart peka ut lärares brister och tillkortakommanden så är det förståeligt. Det krävs en hel del mod, yrkesmässig stolthet och vilja till förändring.

När jag sökte efter liknande undersökningar så fann jag enbart forskning utanför Sverige. Dessa studier var i och för sig intressanta då de visade på liknande resultat som jag själv kommit fram till, men varför hade inga gjorts på svenska waldorfförskolor? Var det möjligt så att det fanns en viss skepsis och ett svalt intresse både från forskarhåll och inom waldor-

frörelsen som gjorde att de inte närmade sig varandra? Under tiden som jag gjorde studien och presenterade den i olika sammanhang fick jag alltid frågor om varför jag valt att undersöka just en waldorfförskola: Hade jag själv en bakgrund som waldorflärare eller waldorfelev? Gick mina egna barn på waldorf? Frågorna kom både från andra forskare och folk i waldorfkretsar och var inte otrevligt ställda, men jag var lite oförberedd på dem. Om en förskola undersöks utifrån ett könsperspektiv är det inte säkert att det framgår i studien om förskolan har en viss pedagogisk inriktning. Det anses helt enkelt inte ha så stor betydelse för resultatet. Mitt val av förskola byggde på att jag från början ville hitta fristående förskolor där pedagogerna delade en gemensam grund och hade tydliga uttalade intentioner med förskolans verksamhet, exempelvis en förskola med religiös eller alternativpedagogisk inriktning. I slutänden beslöt jag mig visserligen för att

stanna kvar och fördjupa min studie enbart på en waldorfförskola, men mitt intresse var inte främst waldorffpedagogiken som sådan. När dessa frågor dök upp började jag fundera över varför andra pedagogiska forskare inte fick frågor om varför de valt att studera en kommunal förskola och vilken sorts förskola deras egna barn går på? Innebar deras val av kommunala förskolor att de i så fall hyser en motvilja mot alternativpedagogik? Ser de den kommunala förskolan som ett ideal? Dessa frågor ställs sällan. I mitt fall uppfattade jag det som att det förväntades att jag skulle bekänna färg. Jag skulle redovisa mina bias och eventuella förutfattade meningar om waldorfförskolor (som kunde tänkas påverka min forskning). Ibland kändes det som om det rentav fanns misstankar om en slags dold agenda bakom mitt val av förskola – var jag trogen anhängare eller rabiat motståndare? Av kommentarerna förstod jag

också att waldorffpedagogik uppfattades som ett kontroversiellt och mycket svårt ämne att ta sig an, åtminstone bland forskarna. Allt eftersom tiden gick insåg jag varför.

Forskare som försökt ta sig an ämnet, såsom Agnes Nobel och Jan-Erik Mansikka, har vittnat om hur svårt det är att använda Steiners texter i vetenskapliga sammanhang. De flesta av texterna som rör pedagogiska frågor är dessutom inte skrivna av honom själv, utan består av nedskrivna utdrag ur föreläsningar som han höll för en redan insatt publik. Texterna är ofta svårtolkade med ett gammaldags och otillgängligt vokabulär vilket gör det hela än mer komplicerat. Även i svenska böcker om waldorffpedagogik skrivna av praktiserande waldorffpedagoger används ett liknande, fast mer lättillgängligt språk. Det är ett särskilt sätt att uttrycka sig på som jag känner igen från

mina intervjuer. Pedagogerna i min studie gav målande redogörelser och långa förklaringar till varför verksamheten var utformad på ett visst sätt. Jag förundrades över hur otroligt genomtänkt allt var. Som forskare i pedagogik är det underbart att få intervjua förskolepersonal som har en pedagogisk intention med varenda liten detalj – oavsett om det rörde sig om yllegarn, städrutiner eller breda penslar. Emellanåt var

jag dock tvungen att tränga igenom vad jag upplevde som ett *"waldorfskt"* sätt att tala om förskolan. Istället för att tala om hur viktigt det var att verksamheten var välorganiserad med fasta rutiner och noggrann årsplanering, så sa waldorfpedagogerna att de *"vilade i rytmen"* och att det var en hjälp för barnen att kunna *"jorda sig"*. Det jag ville benämna som *"barns delaktighet i verksamheten"* beskrevs istället som att de *"följde en viss impuls som kommit ut ur barnen själva"*. Pedagogerna använde sig ofta av metaforer och liknelser med musiktema. Förutom uttrycket *"rytm och ro"*, kunde de säga att något *"låg där som en grundton"* eller att vissa av barnens lekar så småningom *"klingade av"*. Att barnen skulle träda in en efter en i eurytmisalen sjungandes en fin melodi motiverades på typiskt waldorfskt sätt med att barnen skulle förberedas för nästa aktivitet på ett *själsligt* plan.

Det var ett vackert, nästan förföriskt sätt att tala om waldorfförskolans praktik. Det grundar sig givetvis i waldorfpedagogikens andliga dimension. Många aktiviteter och handlingar i förskolan ges en djupare andlig innebörd och anses stärka barn själsliga utveckling. Det problematiska med detta är inte andligheten i sig. Problemet är att förskoleverksamhetens olika delar ofta *enbart* motiveras utifrån denna *egna* förklaringsmodell eller teoretiska grund.

Och denna teorigrund kan lätt ifrågasättas. Hur vi än vänder och vrider på det är det svårt att argumentera för eller emot vilka pedagogiska lösningar och strategier som är bra för att stödja barns själsliga utveckling (särskilt om personen vi talar med faktiskt inte tror att en sådan utveckling existerar). Som Mansikka påpekar verkar waldorfpedagogiken leva ett rätt slutet liv ”där den refererar till sina egna teoretiska (antroposofiska) grunder som mycket lite påverkats av det omgivande samhällets pedagogiska diskurser” (2007, s 3). Är det möjligt att tala om waldorfpedagogiken och dess praktik i helt andra termer? Vad händer när vi börjar beskriva och analysera praktiken utifrån andra teorier och nya forskningsrön? Jag menar att waldorfpedagogiken inte behöver vända sig till hjärnforskning och utvecklingspsykologiska teorier för att få stöd, vilket gjorts tidigare. I min forskning använder jag mig främst av teorier om kön och ritualer och jag har valt att inte referera till Steiner. Det gör att jag kunnat se waldorfförskolans praktik ur andra synvinklar och benämna den på ett annat sätt än som är vanligt inom waldorffkretsar.

Waldorffförskolan påminner på sätt och vis mer om en gammaldags barnträdgård från 1900-talets början än en modern förskola. Tiden tycks ha stått still – det saknas datorer, TV, elektroniska leksaker, plastföremål, bilderböcker och framför allt all typ av populärkultur för barn. Förskolan speglar knappast hur det omgivande samhället eller barnens hem ser ut vilket är fel menar kritikerna. Ett ”waldorfskt” sätt att motivera det skulle kunna vara att ”barn behöver bli fria och skyddas från alltför starka intryck i omgivningen, för att kunna skapa egna inre bilder”. Ett annat sätt att bemöta kritiken är att först protestera mot att denna bild av waldorfförskolan fokuserar på vad som saknas och istället för att se vad som *erbjuds*. Istället kan man se det som att förskoleverksamheten utgör ett *komplement*, ett alternativ som erbjuder aktiviteter, hantverk och speciella leksaker som inte alla barn kommer i kontakt med under sin uppväxt. Ett tredje sätt att bemöta kritiken

är att hävda att waldorfförskolan kan fungera som en frizon från de kapitalistiska intressen och den kommersialism som finns kring stora delar av barns populärkultur. En hel del av barns populärkultur är dessutom fylld av kvinnliga och manliga stereotyper. Waldorfpedagoger behöver inte diskutera om de ska köpa Barbiedockor, Spidermandräkter eller rosa ”tjejlego” eftersom de konsekvent väljer bort all populärkultur.

Även om waldorfpedagogiken teoretiskt sett knappast kan betecknas som feministisk, så visar min studie att det pågick något som jag kallar *situerat könsavkodande* i waldorfförskolan. Det betyder enkelt uttryckt att kön fick en underordnad betydelse för både pedagoger och barn, att kön inte blir relevant. Istället för att exempelvis koda aktiviteter som kvinnliga eller manliga så könsavkodades de. Det gjordes ingen skillnad på flickor och pojkar, utan barn bemöttes först och främst som kroppsliga, själsliga och andliga individer och inte som könade varelser. *Alla* barn förväntades delta i samma slags aktiviteter, hushållsysslor och lekar och det ställdes liknande krav på dem. Det var inte en uttalad jämställdhetsstrategi från pedagogernas sida. Ändå resulterade det i att pojkarna med stor entusiasm och noggrannhet broderade rosa blommor och flickorna klädde ut sig till riddare och slogs mot drakar.

Jag menar att waldorfpedagogiken skulle vinna mycket på att förändra sin begreppsapparat. Att sätta nya ord på de pedagogiska strategier och lösningar som visat sig vara väldigt framgångsrika genom åren. Det handlar inte om att enbart byta ut ord eller att inte alls tala om den andliga dimensionen. Snarare att *omformulera* olika syften och innehåll i verksamheten samtidigt som man behåller waldorfpedagogikens kärna. En omformulering innebär att koppla till forskning och kunskap på området för att på så vis sätta förskolan i ett nytt perspektiv. Då kan man få syn på och lyfta fram fler kvalitéer i den praktiska verksamheten, sådana som inte alltid uppmärksammas. Ett exempel är att waldorfförskolan

låter barnen vistas mycket tid utomhus i alla väder varje dag – det sker massor av fri lek och aktiviteter i skog och mark, långa utflykter till fots eller med längdskidor. Det är så självklart för waldorfpedagoger att det knappt nämns när de beskriver verksamheten, medan de populära ur-och-skur-förskolor tydligt visar fram alla fördelar med detta i sin marknadsföring. Ett annat exempel är att maten som serveras är vegetarisk och lagad från grunden med ekologiska råvaror. Hur vanligt är det i kommunala förskolor att det varje vecka finns hembakat surdegsbröd som barnen själva har malt mjölet till? Eller att måltidsstunden inte främst handlar om att barnen måste äta upp all mat på tallriken utan ge barnen en fin och njutbar upplevelse för alla sinnen?

Waldorfförskolor måste också bli bättre på att dokumentera sin verksamhet bättre. En

anledning till att Reggio Emilia-förskolor blivit så populära och lyfts fram som förebilder i lärarutbildningens litteratur är just att de använder pedagogisk dokumentation som ett arbetsverktyg. Det gör det lättare att visa upp och motivera sin verksamhet, både för sig själva, föräldrarna och myndigheter. Att på olika sätt dokumentera verksamheten (vilket inte betyder att pedagogen hamnar bakom en digitalkamera större delen av dagen) kan också bidra till att se den ur nya synvinklar. På så vis kan waldorfpedagoger bli mer självkritiska och reflekterande och våga ompröva gamla traditioner, i syfte att göra verksamheten ännu bättre. Eftersom waldorfpedagoger arbetar efter en fastslagen planering som ser liknande ut år efter år finns en risk att de låser fast sig i sin egen struktur. ”Att bli slav under rytmen” för att använda ett waldorfskt språk. Det blir därmed ännu viktigare att kunna motivera

den för sig själv och andra, inte minst föräldrarna. Föräldrautbildningar i all ära, men hur väl förstår den nya generationens föräldrar waldorfpedagogiken egentligen? Och hur ska de kunna argumentera på ett välformulerat sätt för waldorfförskolornas förträfflighet, om inte pedagogerna gör det begripligt för dem? Att sätta nya ord på waldorfpedagogiken och dess praktiska verksamhet skulle göra det lättare att kommunicera med oinsatta politiker, fånga fler intresserade och öppna upp för mer forskning. Med andra ord är det nu ett ypperligt tillfälle för waldorffrörelsen att, om ni ursäktar uttrycket, *uppdatera* sig.

Sara Frödén arbetar som lektor i pedagogik vid Örebro universitet, där hon undervisar på förskolläraryrket och bedriver forskning, främst om kön och utbildning. Tidigare har hon även arbetat som förskollärare. Hennes avhandling i pedagogik kom ut i maj 2012

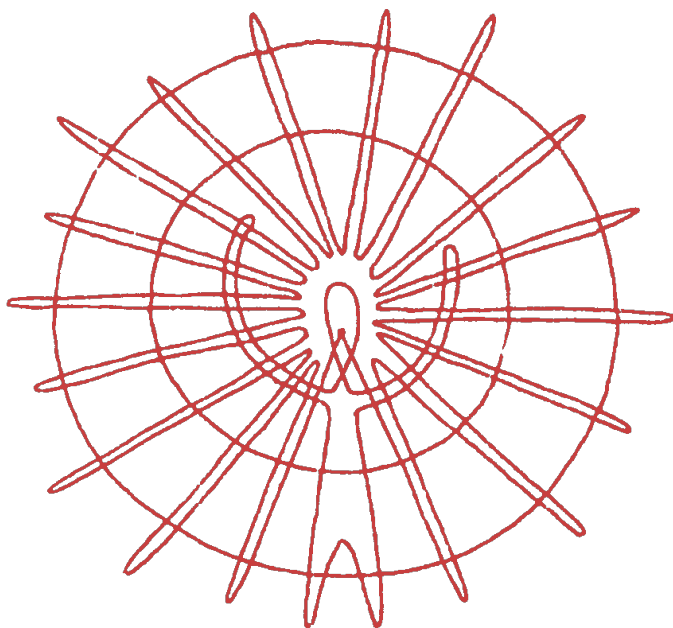
Referenser

Frödén, Sara (2012):
*I föränderliga och slutna rosa rum.
En etnografisk studie av kön, ålder och andlighet
i en svensk waldorfförskola.*
Örebro: Örebro Studies in Education 35.

Mansikka, Jan-Erik (2007):
*Om naturens förvandlingar.
Vetenskap, kunskap och frihet
i Rudolf Steiners tidiga tänkande
– idéhistoriska perspektiv på waldorfpedagogiken.*
Helsingfors: Helsingfors universitet.
Pedagogiska institutionen. Forskningsrapport 211.

Nobel, Agnes (1999):
*Filosofens knapp.
Om konst och kunskap och
waldorfpedagogikens okända bakgrund.*
Stockholm: Carlssons.

Tidligare publicerat i På väg, 1 / 2013

Barns rett til lek er truet

Den frie, spontane leken forringes: I familien, barnehagen, skolen, SFO og ulike fritidsarenaer.

*Innlegget er skrevet sammen med
Einar Sundsdal, pedagogisk institutt,
NTNU.*

For er par år siden advarte forsker Alison Gopnik mot en tiltakende pedagogisering av barns liv. I det hun kaller pedagogikkens tidsalder, fortrenses den frie, spontane leken til fordel for voksenstyrte, målrettede læringsaktiviteter. Gopnik får nå følge.

Nylig lanserte FN en kommentar til artikkel 31 i Barnekonvensjonen. Artikkel 31 slår blant annet fast barns rett til lek. I FNs retningsgivende tolkning av barns rett til lek, vies de utviklingstrekkene Gopnik peker på stor oppmerksomhet. Det pekes på urovekkende tendenser som over tid kan føre til at retten til lek ikke respekteres. Eksplisitt advares det mot et økende læringstrykk og vektlegging av formell akademisk suksess. En konsekvens av dette er altså at vilkårene for den frie, spontane leken forringes. De tendensene FN finner bekymringsfulle begynner etter vår mening å gjøre seg gjeldende også for våre hjemlige norske forhold. Det gjelder i en rekke institusjoner der barn tilbringer sine liv; i familien, barnehagen, skolen, SFO og ulike fritidsarenaer.

Artikkel 31 i Barnekonvensjonen erklærer at barn har rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder. Barnekonvensjonen er forpliktende for de land som har ratifisert

den. Det betyr at offentlige myndigheter skal bidra til at alle barn får nyte godt av rettighetene. FN har nå sett behovet for en presisering i form av en kommentar. Slike kommentarer utarbeides når det er behov for retningsgivende tolkning av enkelte artikler i barnekonvensjonen og i særlig viktige spørsmål. Kommentaren er retningsgivende for alle som arbeider med barn.

I kommentaren til artikkel 31 beskrives mange barns hverdag som avskåret fra en selvsagt mulighet til lek. På generell basis uttrykkes det bekymring for i hvor liten grad rettighetene i artikkelen anerkjennes i praksis. Det vil si at det i liten grad sørges for lovgivning og nasjonal og lokal planlegging for å ivareta barns lek. Det påpekes at mange land sliter med fattigdom, krig og andre særskilte forhold som vanskeliggjør å legge til rette for barns lek ved å investere i lekemateriell, arenaer for lek og lovgivning. I Norge er det heldigvis slik, for å låne ordene til en syrisk flyktning, at norske barn leker med leker og ikke med rester etter bomber og granater. Den typen trusler fattigdom og krig utgjør mot barns rett til lek er selvfølgelig av en helt annen karakter enn den som gjelder norske barn.

I den nyutgitte kommentaren brukes det

likevel mye plass på å tegne opp et bilde av en annen trussel mot barns lek. Det viser at når det først investeres i lek i vår del av verden er det i hovedsak organiserte lekaktiviteter det er snakk om. Årsaken til dette forklares ved å vise til at leken i økende grad oppfattes som en uproduktiv aktivitet uten særlig verdi, at lek er noe som forstyrrer det produktive læringsarbeidet vi voksne anerkjenner som verdifullt.

Oppmerksomheten rettes mot et behov for å sikre barn tid og rom til spontan lek. Lek beskrives da som en del av deltakelsen i hverdagslivet med verdi i den forstand at den for barnet representerer forlystelse, moro og fornøyelse for dets egen skyld. Som nevnt advares det konkret i kommentaren mot stigende læringstrykk og vektlegging av formell akademisk suksess. Et norsk eksempel på dette er at barnehagen og småskolen i økende grad fokuserer på akademiske mål og formell læring på bekostning av lek, og at både dagsrytme og læreplan ofte ikke gjenspeiler at det er nødvendig å gi tid og rom for barns frie lek.

For å kunne sikre og gi leken en begrunnet plass i våre utdanningsinstitusjoner har det vært nødvendig å knytte den til læringsrelevante erfaringer eller en form for utvikling. Innenfor et pedagogisk klima som er opptatt av resultater, målinger, testing og ansvar, er behovet for å knytte leken til kognitive prosesser påtrengende. Lek for sin egen del synes å være så undervurdert i vår kultur at det å leke kun blir rettferdiggjort når leken er «pedagogisk nyttig» på et eller annet vis. Det er dette Gopnik sikter til når hun sier vi lever i pedagogikkens tidsalder. FN utdyper dette når det i kommentaren pekes på at for mange barn begrenses rettighetene i Barnekonvensjonen av voksenledede aktiviteter som fører til lite eller ingen tid til selvinitierte aktiviteter. Det presiseres at barn har rett til tid for seg selv. Det hand-

ler om en tid der barna kan være frie fra ethvert krav, frie til å gjøre «ingenting».

Den lek som kommentaren vurderer å være under press - og som Barnekonvensjonen er ment å beskytte - er den leken som har en egenverdi for barnet. Lekens egenverdi knyttes da til den mer eller mindre umiddelbare glede og lykke, fornøyelse og velbehag barna finner i den. Det er altså en forståelse av at lek ikke er et middel for noe annet, slik den heller ikke er noe som kan eller skal settes i resultat. Leken er sitt eget særegne fenomen, mangfoldig i sitt vesen, og noe som er verdifullt i sin egen rett.

Kommentaren gjør det tydelig at vi voksne mangler en forståelse som gjør oss i stand til å støtte barns lek og samspille med dem på en leken måte. I tillegg understrekes det at den betydningen lek har for barns velvære er underkommunisert og dårlig forstått. Norge er nok intet unntak i så måte. Vi står midt oppi en situasjon der pedagoger presses til å gjøre barnehager mer lik skoler, der politikere krever mer formell læring i barnehager og der leken er på full fart ut av småskolen. Det er kanskje på tide å spørre oss selv hvor gode vilkår barn i Norge har til å leke - hvorvidt barn, i et samfunn der leker sjelden er mangelvare, i det hele tatt får tid til å leke med dem - ikke fordi leken gir en pedagogisk gevinst, men bare fordi det er moro, fordi det skaper velbehag, glede og lykkefølelse?

Tidligere publisert Dagsavisen debattsider (29. oktober 2013).

Luring med læring?

Anders Kluge, nestleder, forsker InterMedia, Universitetet i Oslo

Skal dataspill få fremtidens voksne til å forstå samfunnet, gjøre dem kompetente til å ta inn over seg komplekse sammenhenger i et fremtidig arbeidsliv og til å nyttegjøre seg teknologi?

Spill blir løftet fram som en inspirerende kilde til læring. Vi fester oss ved det engasjementet barn og unge viser når de spiller med datamaskin eller TV. De kan sitte konsentrert i lang tid med ett spill, kanskje i flere timer. Mens det vi opplever når de samme barna eller ungdommene gjør lekser eller andre aktiviteter, er at de stadig søker avbrudd i arbeidet. Konsentrasjonsspennet er for kort til å holde et helt mattestykke eller å lese en side om amerikanske presidenter. Og de lærer da helt sikkert noe også når de spiller?

Spill som læring. Det finnes et utall forskjellige dataspill og det er mange typer dataspill. Felles dem er at de er laget for å få deg til å fortsette å spille når du først har begynt. Spilldesignere har spillets "gameplay" – dets evne til å engasjere – som sitt første og i prinsippet eneste bud. Du skal bli dratt inn i spillet, og bli der. Effekten av god "gameplay" gjør at de fleste av oss kan bli sittende foran skjermen og oppleve at tidsfølelsen forsvinner. Og når engasjementet er stort og det brukes mye tid, oppøver barna imponerende ferdigheter. Det er svimlende å se en 8-åring manøvrere en bil gjennom en labyrint, eller ubesværet velge blant et sett av vå-

pentyper beskrevet på engelsk. Vi ønsker så gjerne at de timene de bruker foran datamaskinen vil bidra til å lære dem noe de trenger i et fremtidig samfunn. Overføringsverdien fra spillverden til verden utenfor er imidlertid høyst uklar. Rask bevegelse av kontrollene på datamaskinen og et meget begrenset sett av engelsk er smått som læringsutbytte, timene tatt i betraktning. Med god vilje kan vi si at flerbrukerspill kan gi en opplæring i sosial kompetanse på nett og at strategiske spill kan være en form for hjernetrim.

Spill med litt læring. Kan vi ikke bare legge inn en liten læringskomponent i et dataspill? Når noe annet kommer og forstyrrer spill-logikken, for eksempel at formålet med spillet er læring, bryter gjerne "gameplay" sammen. Spillet oppleves ikke som engasjerende, men som tamt og ufokusert, likt brettspill eller andre leker utformet med pedagogiske siktemål.

Læring med litt spill. I spill brukes ofte avansert og imponerende grafikk og 3-dimensjonale modeller. Spillprodusentene er gjerne blant de første til å nyttegjøre seg teknologiske nyvinninger og spre dem. Spillene har avanserte interaksjonsformer og produsentene er dyktige til å gi spilleren en opplevelse av mestring og kontroll med sine digitale omgivelser. Dette er elementer som kan tas i bruk i design av digitale ressurser for læring. Det er en rekke gode digitale hjelpemidler for

læring tilgjengelig på Internett og andre formater, men mange er relativt tradisjonelt oppbygd, med spørsmål og svar. Det er mulig å ta med noe fra interaksjonsformene og modelleringen av virtuelle verdener inn i læringsområdet. Det kan gjøre læringsressurser mer stimulerende. Med digitale hjelpemidler kan elever få en opplevelse av sammenhenger som ikke er mulig å få med andre medier. Og ikke minst, de kan selv være en aktør i konstruksjonen av dem. For eksempel kan de selv sette opp et forsøk i en digitale verden der de kaster en ball, de kan studere hvordan den oppfører seg, "fryse" ballen i en posisjon og se hvilke krefter som virker på den, de kan "flytte forsøket til månen" og oppleve effekten av det samme kastet med månens gravitasjon. Her er det utallige muligheter til å designe engasjerende læringsressurser, og mye inspirasjon å hente fra dataspill.

Spillgenerasjonen. Kompetansen hver enkelt av oss trenger for å forstå i samfunnet og for å fungere i forskjellige deler av arbeidslivet, er vesensforskjellig fra hva den var for 30 år siden. Kompetansebehovet vil sannsynligvis endre seg ennå mer de neste 30 år enn de foregående. Her spiller særlig teknologien en avgjørende rolle, som samfunnsformer og verktøy i arbeidsliv og utdanning. Derfor er det lett å tenke at all bruk av datamaskinen er dannende og utdannende for den kommende generasjon. Det er få holdepunkter for at spill kan fungere slik. Ferdigheter som vi kan anta blir viktige for fremtidens samfunn er å nyttegjøre seg teknologien til informasjonssøk og samarbeid, samt å kunne anvende teknologiske verktøy til å løse oppgaver effektivt og med godt resultat.

Konsentrasjonsspenn. Ingenting tyder på at samfunnet blir mindre komplisert.

De årsakssammenhengene man kan studere for å forsøke å forstå finanskrisen er ikke enkle. De arbeidsoppgaver dagens 8-åringer møter om 20 år kjenner vi ikke, men det er en rimelig antagelse at det vil være komplekse sammenhenger og kreve avansert problemløsning med flere elementer som må veies opp mot hverandre. Vi kan neppe spille oss til den typen kunnskap. Kanskje er det heller slik at spillgenerasjonen opplever kompliserte årsakskjeder som uoverkommelige og avlærer evnen til å utføre oppgaver som krever lange konsentrasjonsspenn. Forskning ved InterMedia på Universitetet i Oslo gir indikasjoner på at elever i spillgenerasjonen kan oppleve kompleksiteten som kjedelig og urimelig når de skal tilegne seg kunnskap i skolen. De ser etter snarveier og synes det er uoverkommelig og "kjedelig når man virkelig gå må gå inn i det for å forstå det." som en elev sier.

Om 30 eller 50 år vil det nok også være slik at vi må gjøre en innsats for å tilegne oss kunnskap eller forstå sammenhenger, selv om vi kunne ønske oss at vi kan leke oss til lærdom. Barn og unge skal få lov til å leke. Men vi lurar oss selv og barna hvis vi tror de kan forbrede seg til morgendagens utfordringer ved å spille dataspill. Læring kan bare i meget begrenset grad "lures" inn via spill som har en pedagogisk målsetting. Det vi derimot kan gjøre er å forsøke å forstå barn og unges spillverden. Vi kan også ta med noen av de innovative teknikkene for interaksjon og grafikk for å gjøre læringsressurser mer engasjerende for barn og unge.

Tidligere publisert i Aftenposten

Utenfor barnehageporten

Gleder meg til å se dere på årsmøtet i forbundet i slutten av mars.

Det er flere aktuelle saker på dagsorden. Hva gjør vi når PBL er gått over til å bli en ren arbeidsgiver-organisasjon? Hvordan kan vi videreutvikle vår kompetanse på medarbeiderskap? Hvordan skal vi forholde oss til regjeringens nye rammeplan for barnehagene?

Gå inn på U-dirs hjemmeside og les utkast.

Jeg har vært på Departementet og U-dirs konferanse om barnehage-politikk. Interessant å høre hva de og kommunene tenker.

Men det ble mange runde målsettinger og fagre ord om hvor viktig barnehagene er. Ingen snakket om økte ressurser for å få til kompetanse og kvalitetsheving.

Stikkord var tidlig start. Dess tidligere barna lærer, jo bedre blir resultatene. Tidlig innsats for å fange opp barn med problemer, vil gi lavere kostnader senere.

Foredragene ble filmet og er lagt ut på U-dirs hjemme-side.

Hilsen *Margrete Wiig*
Styrer i Haugtussa Ås

Kattugla - endelig i eget hus

-Etter 4 flyttinger de siste årene er Kattugla steinerbarnehage i eget nybygd hus på Hovseter i Oslo.- Det har vært mange skjær i sjøen, sier styrer Ann Karin Kittelsen. Det har blitt søvnløse netter. Men foreldrene har vært fantastiske med å bidra på dugnad.

Drømmen for foreldre og medarbeidere er endelig oppfylt. Barnehagen ligger ved siden av 1. klassehuset Barnebråten og ikke langt fra Steinerskolen på Hovseter. De har hatt 3 midlertidige lokaler de siste årene. Barnehagen har 4 avdelinger med 54 barn. To småbarns-avdelinger nede og to storebarns oppe. På toppen er det kontor, samtalerom og pauserom.

Tomten skulle skilles ut fra Barnebråten og det var vanskelig å få gjennom i kommunen. Uten utskillelse ikke lån. Det var tøffe tider økonomisk før dette til slutt gikk igjennom.

Stemningen i huset er fin med nydelig fargesetting. Men p.g.a. liten tomt har man måtte utnytte kvadratmeterne maksimalt til lekeareal. Dette har gått utover oppbevaring, så her letes det etter kreative løsninger.

-Etter mye dugnadsarbeid var alle rørt da barnehagen kunne åpne i oktober. Et eks var at en holdt på utover natta dagen før utearealet skulle inspekteres, forteller Ann Karin.

Arkitekten er Jan Arve Arnesen og det brukes grunnvarme med et ventilasjonssystem der åpning av vinduene regulerer luften og varmen.

Gjenbruk av Gullkorn fra Regnbuen

Her er noen få av morsomme, underfundige og tankevekkende kommentarer som vi i Regnbuen Steinerbarnehage har overhørt i barnehagen de siste 3 årene. De har vi samlet inn og utgitt i tre fine Gullkornsbøker.
God fornøyelse!

Gutt 5 år leker hund og spør: *"Hvem vil være mennesket mitt?"*

Pike 6 år: *"Bålsuppe, det er 2 ord som har kræshet sammen, - bål og suppe."*

Pike 3 ½ år på tur i skogen: *"Jeg vil spikke. Jeg har ikke spikket på årevis!"*

Gutt 5 år: *"Dinosaurene gikk på jorda i gamle dager da min pappa var liten!"*

Pike 5 ½ år i garderoben: *"Jeg har så tykke sokker at jeg får ikke plass til tærne engang!"*

Pike 6 år til pike 5 år: *"Hunder, de tror på alt de!"*

Gutt 4 ½ år: *"Bestemoren min kommer fra Stord, men hun skjønner norsk også!"*

Samtale om hva man skal bli når man blir stor. Pike 2½ år: *"jeg skal bli gutt når jeg blir stor!"*

Gutt 5 ½ år: *"Når man blir voksne, da kysser man og blir kjærester. Og hvis mannen gjør ikke som dama vil, da blir hun forbanna."*

Pike 3 ½ år: *"Det er faktisk bestemt sånn at når barna blir voksne, så blir de voksne til barn."*

Ved matbordet. Gutt 4 år: *"Ungdommer er farlig!"*

Pike 5 år: *"Jeg kjenner faktisk en ekte ungdom!"*

Gutt 5 år ved frokostbordet: *"Himmelen har noe magisk ved seg fordi den ikke faller ned."*

Spasersnømann

Gro Løkken

Snømenn er litt magiske. Denne snømannen lager du på en halvtime - og det tar ham bare et sekund å spasere rett inn i hjertet til barna!

Den spaserende snømann er laget av ullfilt og er en spaserdukke. En spaserdukke er en dukketype der du kan ta fingrene dine i dukkens ben og få den til å spasere avgårde. Men den kan selvsagt gjøre mye mer enn å bare spasere! Snømannen kan for eksempel:

- Danse
- Løpe
- Skli på isen
- Le
- Være første snømann på månen (øv det på en spaserdukke-moonwalk, det er kjempekult!)

- Spille snøball, som selvsagt er snømennenes versjon av fotball. Spesielt stilig hvis du har to snømenndukker.
- Synge Snømannen Kalle, teksten passer perfekt!
- Ønske velkommen til ringen ved å spasere rundt til hvert barn og synge en liten navnesang.
- Osv. osv. osv.

*Snømannen Kalle var det liv i kan du tro!
Alle barna så at han kunne gå,
og han vinket litt og lo...*

Du trenger:

Hvit ullfilt
Kardet ull i svart, oransje, rødt + en annen farge til sjalet (jeg brukte grønn)
Hvit ull til fyll
Nål og tråd, evt. symaskin
Filtenål og filteunderlag

Slik gjør du:

1. Legg ullfilten dobbelt og klipp ut en snømann, slik at du altså får to like deler.
2. Klipp ut to ekstra ben.
3. Legg benet vrangt mot rette på den ene snømanddelen og sy fast. Pass på at du lar toppen av bendelen være åpen, det er der du skal ha fingrene dine.
3. Legg snømanddelene rette mot rette

og sy rundt. La det være en åpning igjen stor nok til at du kan vrenge og fylle dukken.

4. Vreng dukken og fyll den med ull. Sy igjen den lille åpningen.

5. Nålefilt en gulrotnese, et sjal og en hatt.

6. Nålefilt så delene på dukken. Øyne, munn og knapper nålefilter du bare direkte på dukken, du trenger ikke lage dem ferdig først.

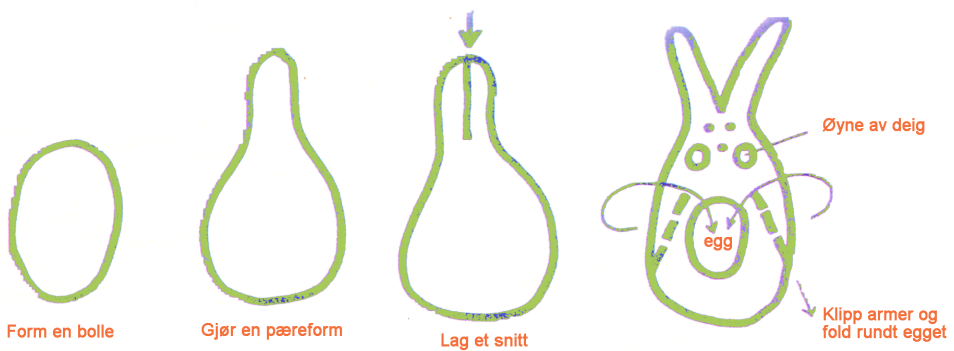
7. Så er det bare å pønske ut en riktig morsom måte å presentere dukken på i samlingsstunden. Se forslagene over!

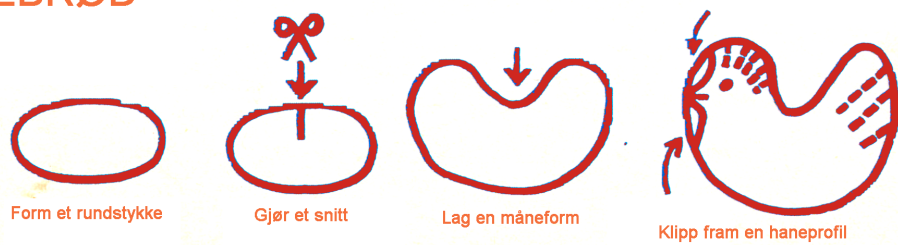
Her ser du lommene du putter fingrene i.

PÅSKEHARE

HANEBRØD

KALENDER

mars

20-21 Steinerbarnehageforbundets årsmøte
Rudolf Steinerhøyskolen, Oslo www.steinerbarnehagene.no

22 Tilknytningens pædagogik
Danmark, Charlottenlund steinerseminar@mail.tele.dk

april

4-6 Nordisk barnehagestevne
Järna www.steinerbarnehagene.no
www.nordicconference.com

juni

7-10 Pfingsttagung
Hannover, Tyskland www.pfingsttagung.info

21-27 Barnaårens betydelse
Skillebyholm, Järna www.skillebyholm.oprg

BARNAÅRENS BETYDELSE FÖR LIVET SOM VUXEN

22 - 27 juni 2014 på Skillebyholm, Järna

Årets infallsvinkel på detta viktiga tema är det lilla barnets levande förhållande till sinnevärlden - efterhärmingens tid och det sprudlande livets tid å ena sidan - och den gamla människans mer tillbakablickande, återhållna aktivitet som kanske sker mer i det inre.

Den yttre rörelse som karaktäriserar barnet förvandlas till inre rörelse hos den åldrande människan.

Hur kan vi erbjuda den växande människan i tidig barndom erfarenheter och aktiviteter som kan förvandlas till rikt själsligt innehåll på ålderns höst?

Vi vill försöka förstå hur minnets utveckling genom livet speglar också förskolepedagogikens betydelse.

Vi bearbetar temat genom eurytmi, föreläsningar, samtal, berättande, musik och dockspel.

**Välkomna till denna sommarvecka alla föräldrar och pedagoger -
alla barnengagerade!**

Kursledare: Anna Stina Eriksson, Kent Holmström, Liselott Karlsson-Selén,
Charlotte Krantz, Thomas Lüthi, Gudrid Malmsten och Ulrike von Schoultz

Kursavgift: 6300 kr, inkl. boende i enkelrum och måltider.
(OBS! Enkelrum erbjuds bara så långt det är möjligt. Enklare boende ger lägre pris.)

Anmälan och information:

Stiftelsen Skillebyholm, 15391 Järna
Tel: 08-55157785, vardagar 09.00 - 12.00
www.skillebyholm.org
info@skillebyholm.org

Et liv í bevegelse

4-årig bachelor í eurytmí
(240 studiepoeng)

**Innføring í eurytmí,
språk og musikk**

Følg første studieår. (60 studiepoeng)

OPPTAK HØST 2014
Søknadsfrist: 15. april 2014

Tlf.: 22 44 32 90 • dne@eurytmi.no

Prof. Dahls gt. 30, 0260 Oslo

www.eurytmí.no

www.eventyrbarna.no

*Nettbutikk med leker inspirert av
Waldorfpedagogikken, med bruk av
naturlige materialer som tre, ull,
bomull og silke. Vi har også bøker,
hobbyartikler og mye annet.*

*Vi vil med våre leker inspirere barnet
til lek og kreativitet. Velkommen!*

www.eventyrbarna.no
post@eventyrbarna.no

Medlemsliste Steinerbarnehageforbundet

Arendal	Stjerneglimt Steinerbarnehage	stjerneglimt@steinerbarnehage.no	www.stjerneglimt.no
Asker	Rudolf Steinerbarnehage i Asker	asker@steinerbarnehage.no	www.steinerbarnehagene.asker.no
Asker	Regnbuen Steinerbarnehage	regnbuen@steinerbarnehage.no	www.regnbuen.steinerbarnehagene.no
Askim	Steinerbarnehagen i indre Østfold	askim@steinerbarnehage.no	askim.steinerskolen.no
Bergen	Tryllefloyten	tryllefloyten@steinerbarnehage.no	www.tryllefloyten.no
Bergen	Rosenhagen Steinerbarnehage	rosenhagen@steinerbarnehage.no	
Bergen	Eplekarten Steinerbarnehage	eplekarten@steinerbarnehage.no	
Brumunddal	Kjerringhaugen Steinerbarnehage	kjerringhaugen@steinerbarnehage.no	
Bærum	Steinerbarnehagen i Bærum	barum@steinerbarnehage.no	www.stib.no
Drammen	Solstreif Barnehage	solstreif@steinerbarnehage.no	www.solstreifsteinerbarnehage.no
Eidsvoll	Steinerbarnehage Veslebrunen	veslebrunen@steinerbarnehage.no	
Fredrikstad	Veslefrikk Steinerbarnehage	veslefrikk@steinerbarnehage.no	
Gjøvik	Fredvika Steinerbarnehage	fredvika@steinerbarnehage.no	
Haugesund	Soria Moria Steinerbarnehage	soriamoria@steinerbarnehage.no	
Hedemarken	Steinerbarnehagen på Hedemarken	barnehagen.hedemarken@steinerskolen.no	www.steinerbarnehagenpaahedemarken.com
Hurum	Askeladden Steinerbarnehage	askeladden@steinerbarnehage.no	www.askeladdensteinerbarnehage.no
Jevnaker	Almgrenda Steinerbarnehage	almgrenda@steinerbarnehage.no	
Kongsberg	Nyhusgården Barnehage	nyhusgarden@steinerbarnehage.no	www.nyhusgarden.no
Kristiansand	Alvejordet Steinerbarnehage	alvejordet@steinerbarnehage.no	
Kristiansand	Blåmann Steinerbarnehage	blamann@steinerbarnehage.no	
Lena	Steinerbarnehagen på Lena	lena@steinerbarnehage.no	
Lillehammer	Ringelihorn Steinerbarnehage	ringelihorn@steinerbarnehage.no	www.ringelihorn.barnehageside.no
Lørenskog	Idavollen Steinerbarnehage	idavollen.steinerbarnehage@gmail.com	www.idavollensteinerbarnehage.com
Moss	Steinerskolens Barnehage i Moss	moss@steinerbarnehage.no	
Nesodden	Solsikken Steinerbarnehage	solsikken@steinerbarnehage.no	www.solsikkene.no
Nesodden	Aurora Steinerbarnehage	aurora@steinerbarnehage.no	www.aurorabarn.no
Nesodden	Haslerud natur-familiebarnehage	haslerud@steinerbarnehage.no	
Nordstrand	Steinerbarnehagen på Nordstrand	nordstrand@steinerbarnehagene.no	
Oslo	Solrosen Barnehage	solrosen@steinerbarnehage.no	
Oslo	Mikaelgården Steinerbarnehage	post@mikaelgården.no	
Oslo	Kattugla Steinerbarnehage	kattugla@steinerbarnehage.no	www.kattugla.no
Oslo	Eventyrbrua Steinerbarnehage	eventyrbrua@steinerbarnehage.no	www.eventyrbrua.no
Oslo	Linden Steinerbarnehage	linden@steinerbarnehage.no	www.linden.steinerbarnehage.no
Sandefjord	Epleblomsten Steinerbarnehage	epleblomsten@steinerbarnehage.no	
Stavanger	Bukkene Bruse	bukkenebruse@steinerbarnehage.no	bukkenebruse.wordpress.com
Stavanger	Villrosen Steinerbarnehage	villrosen@steinerbarnehage.no	www.villrosenbarnehage.no,
Stavanger	Biå-Steinerbarnehagen	bia@steinerbarnehage.no	www.biaasteiner.barnehage.no
Tromsø	Steinerbarnehagen i Kveldroveien	kveldroveien@steinerbarnehagentromso.no	www.steinerbarnehagentromso.no
Trondheim	Rotnissen	rotnissen@steinerbarnehage.no	www.rotnissen.no
Trondheim	Steinerbarnehagen i Trondheim	steinerbarnehagenila@gmail.com	www.steinerbarnehagenila.no
Trondheim	Sommerfuglen Steinerbarnehage	sommerfuglen@steinerbarnehage.no	www.sommerfuglen.steinerbarnehagene.no
Sør-Trøndelag	Solblomsten Steinerbarnehage	solblomsten1@hotmail.com	
Vestfold	Steinerbarnehagen på Nøtterøy	notteroy@steinerbarnehage.no	www.steinerbaha.no
Ålesund	Stjerneøye Steinerbarnehagen	stjerneoye@stjerneoye.no	www.stjerneoye.barnehage.no
Ås	Haugtussa Steinerbarnehage	haugtussa@steinerbarnehage.no	www.haugtussasteinerbarnehage.no

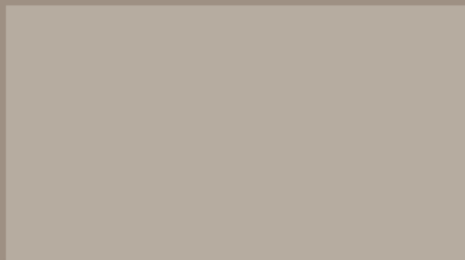
Steinerskoler som er medlem i Steinerbarnehageforbundet:

Steinerskolen i Fredrikstad	1. klasse	fredrikstad@steinerskolen.no	www.fredrikstad.steinerskolen.no
Steinerskolen i Haugesund	1. klasse	haugesund@steinerskolen.no	www.haugesund.steinerskolen.no
Steinerskolen i Hedemarken	1. klasse	hedemarken@steinerskolen.no	sphg.wordpress.com
Steinerskolen på Lillehammer	1. klasse	lillehammer@steinerskolen.no	www.steinerskolenilillehammer.no
Steinerskolen i Moss	1. klasse	moss@steinerskolen.no	www.moss.steinerskolen.no
Steinerskolen på Ringerike	1. klasse	ringerike@steinerskolen.no	www.ringerike.steinerskolen.no
Steinerskolen i Trondheim	1. klasse	trondheim@steinerskolen.no	steinerskolenitrondheim.no

bilde: Sylvia Hädi

Returadresse:
Årstidsbrevet,
Thorstadvegen 6,
2609 Lillehammer.

“Undring er begynnelsen til visdom”

- Socrates